

מִצָּרִים בְּרִמְתוֹ כָּל־הָאֲנָשִׁים
הַמְּבַקְשִׁים אֶת־נַפְשׁוֹ: כַּוְיָקָח

אֲרִי מִיתוּ קָל גּוֹבְרָא. דְּבָעוּ
לְמַקְטָלָךְ: כַּוְנָסִיב מָשָׁה
(ב) ודבר משה.

יונתן בן עוזיאל

אֲתָרְקָנוּ וְנָחְנוּ מִנְּקִסְיָהוּן
וְקָא אִינוּן חֲשִׁיבוּן בְּמִסְתָּא קָל
גּוֹבְרָא דְקָו סְבָעִין יַת
נְקִשְׁדָּ לְמִסִּיב יָקָה: יוֹדְבָר

ת ו ר ה ש ב ע ל פ ה

ארבעה חשובין כמת עני ומצורע וסומא ומי שאין לו בנים, עני דכתיב כי מתו כל האנשים. (נדרים סד:)

[כב] כי מתו כל האנשים, ארבעה אנשים חשובים כמת עני סומא ומצורע ומי שאין לו בנים, עני מנין שנאמר כי מתו כל האנשים, וכי מתים היו הלא קיימים היו דתן ואבירם ובלעתם הארץ? אלא מתוך שהיו עניים ביותר

[קא] כי מתו כל האנשים, אמר רבי אליעזר פותחין בגולד וכו', מיט דריא אמר רב חסדא דאמר קרא כי מתו כל האנשים, והא מיתה דגולד הוא, מכאן שפותחין בגולד, ורבנן מאי טעמייהו, קסברי הנהו מי מיתו והא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי כל מקום שנאמר נצים ונצבים אינו אלא דתן ואבירם, אלא אמר ר' ל שירדו מנכסיהם כו'. ותניא

אמר יפה היא הצניעות. [קא] פירש הר"ן: כי מתו כל האנשים אע"ג דיתרו השביע למשה כדכתיב ויואל משה וגוי אפ"הכ משה רבינו לא היה נשבע אלא מתוך שהיה ירא מדתן ואבירם ולפיכך פתח לו הקב"ה כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. ורבנן מאי טעמייהו, מאי עבדי בהאי קרא קסברו הנהו מי מתו בתמיה. כל מקום שנאמר נצים ונצבים אינו אלא דתן ואבירם, נצים שני אנשים עברים נצים. נצבים כדכתיב ויפגעו את משה ואהרן נצבים לקראתם ולא ידעין מאן ניגהו, אלמא אותן אנשים שהיו נצים שהלשינו למשה דתן ואבירם היו והם עצמם היו בעדת קרח וש"מ דלא מתו. אלא אמר ר"ל שירדו מנכסיהם. והכי מפרשי ליה רבנן להאי קרא דכי מתו. כו' ירושלמי, ועוני לא נולד הוא א"ר ועירא העניות מצויה ע"כ. ובפירוש המיוחס לרש"י: הנהו כבר מתו היינו ירדו מנכסיהם באותה שעה קודם שנדרת ולא היו גולד אהכי אשתרי. ולפירושו ל"צ לתירוץ הירושלמי. ואינו מבואר בגמ' מה השיב ר"א על דברי חכמים שמוכרחים לאמר שדתן ואבירם ירדו מנכסיהם ולא מתו גמ'ש. והמאירי כאן העיר בזה וכתב: ומ"מ יש גורסין כאן לרבנן מאי מתו שכבר מתו ר"ל בשעת הנדר ונדר טעות היה, וזה שהביאו בה זו של ארבעה חשובין כמת עני ומצורע וכו' קושיא הי דקא מקשין לתרויהו כלומר ומי מתו בין לרבנן בין לר"א והא אמר ר' יוחנן וכו' אלא שירדו מנכסיהם כלומר לר' אליעזר אחר הנדר ולרבנן בשעת הנדר והם סוברים שהעוני נולד שאינו מצוי הוא ומה שאמר שמה יעני שכבר העני קאמר ואין הדברים כלום. ולפ"מ לקמן את קב. יש לתרץ קושיא הג"ל שרבי אליעזר יסבור כמאן דמפרש כי מתו כל האנשים קאי על פרעה ומשפחת המצרי שמתו ממש ודתן ואבירם ירדו מנכסיהם. ורבנן דייקו מלישנא דקרא המבקשים את נפשך בלשון הרה דמשמע שגם עכשיו מבקשים להרגו אלא שאין להם יכולת והיינו שירדו מנכסיהם. ובענין ד' החשובים כמת ראה לקמן קב. ובנומקי יוסף נדרים כותב: פי כי מתו כל האנשים הראהו הקב"ה למשה כי בפתח זה ימצא היתר לגדרו במדין, שנשבע ליתרו לשבת עמו דכתיב ויואל משה כו' אמר לו הקב"ה אלולי ידעת שימותו בקרוב מי היית נודר א"ל לאו ושרייה אע"ג דמיתה נולד. ויש שואלין ולמה ליה למשה כולי האי דהא ליתרו חמיו נדר וכבר אמר לו לך לשלום והוה ליה כאומר כלום נתכוננת אלא מפני כבודי וזהו כבודי. י"ל דמשה לא לרצון יתרו בלבד נדר אלא אף לרצון עצמו מפני בריחתו ממצרים והיינו דכתיב ויואל משה ולא כתיב וישבע מפני שמשמש גם בלשון רצון כתרגומן ולכך צריך רשות יתרו וצריך גמי התרת חכם. וראה לעיל אות צט. בבאורי. [קב] נדרים ז. ע"ז ה. ירושלמי נדרים פ"ט ה"ב. ב"ר ע"א—ט. שמיר פ"ה—ד. איכ"ר פ"ג—ו. תנחומא צו יג. פרקי דר"א פ"מ. פראק דרבינו הק' אות ד. וראה במגורת המאור אלנקהו ח"ד דף תעא. והר"ן ועוד ראשונים כתבו לפ"ש הא שדרשו מקרא כי מתו כלומר שירדו מנכסיהם שחשובים כמתים, שאין לומר שנשמתו דהא כתיב במחלוקתו של קרח לעיני האנשים ההם תנקר. וליכא למימר גמי שהיו מצורעין דהא כתיב בקרב כל ישראל. וליכא למימר שנתרפאו במתן תורה דהא אמרינן שחורו למומן במעשה העגל, וליכא למימר משום שלא היו להם בנים, וכי מפני זה שלא היו להם בנים לא היו נשמעין למלכות להלשינו אל פרעה אלא ודאי מפני שירדו מנכסיהם ולא היו דבריהם נשמעין. ובשאלת שלום על השאלות אות צב. הקשה על דברי הר"ן הרי משנה מפורשת נגעים פ"ז שנעלים מקודם מתן תורה אינם מטמאין אי"כ מאי ראייה מקרא זה שכתוב שהיו בקרב כל המחנה שלא היו מצורעין, מכיון שלא היו מטמאין שפיר היו בקרב כל המחנה. ונשאר בתמיה. ויש לתרץ ע"פ מ"ש בפירוש הטור ע"ה"ת פ' בהעלותך גבי מרים: נזי דאין לה טומאה כי אם על ידי כהן לדין מצורעת כו' מ"מ בני אדם מרחיקין אותה ותשאר בזה כל ימיה. ולפ"ז שפיר י"ל גם לענין נגעים שקודם מית אע"ג שמצד הדין היו טהורים מ"מ היו בדלים מהם ומר ויקין אותם מהמחנה, ולא היו יכולים לבוא לפרעה להלשין.